

Tóth Zoltán József

Az Alaptörvény szellemisége: a Nemzeti hitvallás értékei, a jogfolytonosság és az Alapvetés

**Spirit of the Basic Law:
Values of National Creed, Legal Continuity
and Laying the Foundations**

Összefoglalás

Az Alaptörvény jogrendje, értékei, szelleme, az 1990-ben elindult demokratikus átalakulás alkotmányos rendszerének megújított átvételével, valamint a történeti alkotmány vívmányaira alapozva – a történeti magyar állam alkotmányos rendszereivel való jogfolytonosságának elismerésével –, új demokratikus jogállami rendet határoz meg. A szerző előző tanulmányában (*Polgári Szemle*, 2013/1–2.) az Alkotmánybíróság alkotmánymagyarázó gyakorlatáról írt. A mostani írásában az Alaptörvény egyes értékeit mutatja be.

DR. TÓTH ZOLTÁN JÓZSEF PHD, egyetemi docens, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, címzetes egyetemi docens, Pázmány Péter Katolikus Egyetem (drtoth.z.j@t-online.hu).

Summary

The current constitutional order, and the values and spirit of the Basic Law of Hungary rely on the constitutional system of democratic transition started after 1990 while maintaining legal continuity between the various constitutional orders of the historical Hungarian state and the achievements of our historical constitution. The Basic Law of lays the foundations of a new democratic and constitutional state. In his previous article, the author commented on the Hungarian Constitutional Court's practice in interpreting the constitution, and now he presents certain values of the Basic Law.

A NEMZETI HITVALLÁS, AZ ALAPVETÉS ÉS MAGYARORSZÁG
ALAPTÖRVÉNYÉNEK SZERKEZETE, BELSŐ FELÉPÍTÉSE

Az Alaptörvény hat részből áll. Ezek a következők: a *Nemzeti hitvallás*, *Alapvetés*, *Szabadság és felelősség*, *Az állam*, *A különleges jogrend*. Az Alaptörvényt a *Záró és egyes rendelkezés rész zárja le*. Az Alaptörvény a magyar himnusz első sorával kezdődik: „Isten, áldd meg a magyart”, és a „Legyen béke, szabadság és egyetértés” óhajával végződik. „Isten, áldd meg a magyart” – nemzeti himnuszunk első soránál aligha lehetne méltóbb kezdete Magyarország Alaptörvényének, amely az ország első egységes, demokratikus, írott alaptörvényeként illeszkedik a magyar történeti alkotmány, a törvényes alkotmányosság ezeréves történetébe. Az Alaptörvény az ezeréves törvényes (legitim) jogfejlődés hagyományát kívánja követni. Az Alaptörvény elnevezés is erre utal. Az Alaptörvény kartális jellegű (a legfontosabb alkotmányos rendelkezéseket egy jogszabályba foglalták), de magán viseli a történeti alkotmány jegyeit is. Ezért nézetem szerint sokkal inkább követi a vegyes alkotmányok rendszerét (mint amilyen az Egyesült Államoké), mint a kartális rendszereket (Franciaország, Németország). Az alkotmányozó szándéka, hogy a merev kartális rendszert és a történeti alkotmány jellegzetességeit együtt alkalmazva, életszerűbb, a kihívásoknak rugalmasabban megfelelő alkotmányos rendet hozzon létre. Magyarország alkotmányos jogrendjének az alapja így az Alaptörvény mellett az Alaptörvény módosításai, az Átmeneti rendelkezések. A történeti alkotmány további jegyei: a sarkalatos törvények rendszere, a történeti alkotmány vívmányainak beemelése a jogrendbe, az idegen kato-

nai megszállások és a diktatúrák alkotmányos rendjének törvénytelenné nyilvánítása, a történeti alkotmány megszakadásának el nem ismerése.

A NEMZETI HITVALLÁS

A Nemzeti hitvallás magyarázója, irányadója és alapérték-katalógusa is az Alaptörvénynek, valamint lehetséges magyarázatának. Az Alapvetés R) cikk (3) bekezdése alapján: „Az Alaptörvény rendelkezéseit azok céljával, a benne foglalt Nemzeti hitvallással és a történeti alkotmányunk vívmányaival kell értelmezni.” A Nemzeti hitvallás több, mint az Alaptörvény preambuluma, értékeivel, megállapításaival Magyarország jogrendjének, azaz a jogszabályalkotás és -értelmezés alapjaként kell tekinteni.

A Nemzeti hitvallás értelmezése

A Nemzeti hitvallás, miután egy nemzet tagjainak normális együttélésének elveit tartalmazza, lehetővé teszi a maradék magyarság és a magyar államiság megóvását. Értékeit beépítve közjogunk gyakorlatába, lehetőséget nyújt az elmúlt évszázadok pusztításai után – beleértve az elmúlt negyed évszázadot is – egy újrakezdetre, a túlélésre és az újjászületésre.

A Nemzeti hitvallás első része a magyarság és a velünk együtt élő nemzetiségek egységét, valamint a közösség önazonosságát és összetartozását szolgáló és erősítő értékeket sorolja fel. Ezek: a magyar állam, amely Szent István óta a keresztény Európa része; az ország megmaradásáért, szabadságáért, függetlenségéért őseink által folytatott küzdelem; Európa megmaradásához és értékeihez való hozzájárulás; a kereszténység nemzetmegtartó szerepe, a más vallások tolerálása; a magyar emberek szellemi alkotásai; a magyarság szellemi és lelki egysége; a nemzetiségek megbecsülése; a magyar nyelv, kultúra, a Kárpát-medence értékeinek megóvása; felelősség az utódokért, a szellemi és természeti erőforrások gondos használata és védelme; a más népek szabadságának, kultúrájának tisztelete és a velük való együttműködésre való törekvés.

A Nemzeti hitvallás második részében a természetjogi alapokon nyugvó állam- és közösség szemlélet pilléreit sorolja fel. Így: az emberi lét alapja az emberi méltóság; az egyéni szabadság csak másokkal együttműködve bontakozhat ki; a közösség, az együttélés feltétele: a család, a nemzet, a hűség, a hit és a szeretet, valamint a becsület, amelynek alapja a munka, az emberi

szellem teljesítménye, továbbá a szolidaritás az elesettekkel és a szegényekkel. A nemzet és a család mint közösség érték és értékteremtő. Megfogalmazódik a közjó, mint az állam célja és alapja: a polgárok és az állam közös célja a jó élet, a biztonság, a rend, az igazság és a szabadság kiteljesítése. Továbbá: népuralom csak ott van, ahol az állam szolgálja a polgárait.

**...népuralom csak ott van,
ahol az állam szolgálja
a polgárait.**

A *Nemzeti hitvallás* harmadik része az Alaptörvényt a történeti állam és a történeti alkotmány részeként, folytatójaként látja:

„Tiszteletben tartjuk történeti alkotmányunk vívmányait és a Szent Koronát, amely megteste-

síti Magyarország alkotmányos állami folytonosságát és a nemzet egységét. Nem ismerjük el történeti alkotmányunk idegen megszállások miatt bekövetkezett felfüggesztését. Tagadjuk a magyar nemzet és polgárai ellen a nemzetiszocialista és a kommunista diktatúra uralma alatt elkövetett embertelen bűnök elévülését.

Nem ismerjük el az 1949. évi kommunista alkotmányt, mert egy zsarnoki uralom alapja volt, ezért kinyilvánítjuk érvénytelenségét.

Egyetértünk az első szabad Országgyűlés képviselőivel, akik első határozatukban kimondták, hogy mai szabadságunk az 1956-os forradalmunkból sarjadt ki.

Hazánk 1944. március tizenkilencedikén elveszített állami önrendelkezésének visszaálltát 1990. május másodiktól, az első szabadon választott népképviselői megalakulásától számítjuk. Ezt a napot tekintjük hazánk új demokráciája és alkotmányos rendje kezdetének.”

A *Nemzeti hitvallás* negyedik része kifejezi, hogy az Alaptörvény – a jogfolytonosságot helyreállító és fenntartó szerződés a múlt, a jelen és jövő magyarjai között. A törvényalkotó bízik abban, hogy megfelelő keretét adja annak, hogy segítségével a jövő generációk „ismét naggyá teszik Magyarországot”.

Az Alaptörvény és a jogfolytonosság kérdése. Magyarország alkotmányos berendezkedésének a történeti magyar állam alkotmányos rendszereivel való jogfolytonosságát visszaállító alapjai

Az 1949-es alkotmány érvénytelenségének kinyilvánítása, azaz semmissége, valamint a nemzetiszocialista diktatúra mellett a kommunista dikta-

túra alatt elkövetett bűnök elévülésének kimondása felveti az a kérdést is, hogy miként viszonyuljunk annak alkotmányos következményeihez.¹ Különösen azért is, mert a 2012. január 1-jéig hatályban lévő 1949. évi XX. törvény a kommunista alkotmány érvényességére épült, annak minden morális, jogi, társadalmi, gazdasági következményével. Érvénytelen, azaz törvénytelen, mert a megszállás, a diktatúra miatt nem érvényesülhetett a népszuverenitás, a nemzet szabadsága, a demokratikus jogállamiság. Az 1949. évi XX. törvény szakít az ezeréves magyar állam közbizalmi és történelmi hagyományaival, szimbólumaival. A kommunista alkotmány azt sugallja, mintha egy új államot alapítottak volna 1949-ben. Az 1949-es alkotmány a magyar történelemből egyedül az 1919-es kommunista diktatúrával tartott folytonosságot. Nota bene: az 1989 után létrejött új politikai rendszer nem a történelmi magyar állammal és annak törvényes rendszereivel, hanem Kun Béláék rezsimjével volt folytonos, vállalva annak politikai és társadalmi örökségét. Az a tény, hogy a demokratikus rendszer 2012. január 1-jéig az 1949-es rendszerrel tartotta az alkotmányos jogfolytonosságot – miközben azt politikailag elítélte –, azzal a következménnyel járt, hogy a korábbi nómenklatúra legfontosabb körei, hálózatai alkotmányos keretek között mentették át hatalmukat, és domináns oligarchává válhattak.

Az Alaptörvény indokolása alapján az 1949. évi XX. törvény, amely 2012. január 1-jétől érvénytelen, Magyarország történelmének egyik legsötétebb korszakában született, célja a szovjet mintájú kommunista diktatúra államszervezetének és az alapvető emberi és politikai jogoktól való megfosztásnak alkotmányban való rögzítése volt. 1989-ben ugyan ez a „sztálini alkotmány” olyan módosításra került, amelynek eredményeképpen a demokratikus követelményeknek megfelelő alkotmány jött létre, de az ideiglenes alkotmány megalkotására sem az utolsó pártállami parlamentnek, sem a Nemzeti Kerekasztalnak nem volt megfelelő legitimitációja (a népszuverenitás által, sem a szabadon választott országgyűlés, sem népszavazás nem erősítette meg).

Így az ideiglenes alkotmány fenntartotta a kommunista rendszerrel a jogfolytonosságot, és azt így utólag, bár politikailag szakított vele, alkotmányjogilag törvényesnek elismerte. Az alkotmány érvénytelensége, törvénytelensége jelentheti az egész korábbi rendszer törvénytelenségét, amelynek következményeit a jogalkotónak és a jogalkalmazónak kell értelmezni.²

Az Alaptörvény értelmezésénél ugyanakkor figyelembe kell venni, hogy vele ellentétben az 1989–90-es alkotmánymódosítás kereteit az ideológiamentes, formális jogállamiság szerint működő államszervezet kiépítése, valamint egy értéksemleges alapjogi katalógus határozta meg.³

Ezzel szemben az Alaptörvénybe foglalva a legfontosabb értékeket az Országgyűlés meghatározta.⁴ Az Alaptörvény a korábbiakhoz képest, követve a történeti alkotmány természetjogi felfogását is, az embert nem mint egyént (individuum) határozza meg, hanem személyként (persona), aki értelmi, lelki képességeit a közösségben tudja kiteljesíteni, felelősséget vállalva saját tetteiért és a közösségért. Ezeket az értékeket hangsúlyozza a Nemzeti hitvallás, az Alapvetés részben több cikk és az alapjogokat felsoroló rész címe is: Szabadság és felelősség, valamint ennek a résznek több cikke is, így a magzati élet védelmét kiemelő II. és a családon belüli kölcsönös gondoskodásról szóló XVI. cikk. A természetjogi értelmezés feltétele a jó és a rossz, valamint az igazság elismerése és felismerése, mint az emberi szabadság korlátja. A személy emberi hivatását és jogait a közösségben tudja kiteljesíteni, a haza, a hagyomány, a nemzet, a család és más értékek alkotó védelmével, az emberi erényekre alapozva, mint a munka, a tisztesség, a becsület, szeretet stb.⁵

A törvényhozó az Alaptörvény elfogadásával, a Szent Koronának mint Magyarország alkotmányos állami folytonosságának és a nemzet egységét kifejezőjének elismerésével, az 1949-es kommunista alkotmány érvénytelenségének kimondásával, a történeti alkotmány idegen megszállások miatti felfüggesztésének el nem ismerésével, valamint az Alkotmánybíróság az Alaptörvény hatálybalépéséig hozott határozatainak hatályon kívül helyezésével (az Alaptörvény negyedik módosítása, 19. cikk [2] bekezdés) szakít az 1944. március 19. utáni megszállások közjogi következményeivel. Így az 1949-es alkotmánnyal és összes módosításával is, valamint annak alkotmányos örökségével. Az Alaptörvény jogrendje, értékei, szelleme, az 1990-ben elindult demokratikus átalakulás alkotmányos rendszerének megújított átvételével, valamint a történeti alkotmány vívmányaira alapozva – a történeti magyar állam alkotmányos rendszereivel való jogfolytonosságának elismerésével – új demokratikus jogállami rendet határoz meg.

Az Alaptörvény, a Szent Korona és a „történeti alkotmány vívmányai”

A Nemzeti hitvallás, valamint az Alaptörvény R) cikke nem csupán lehetővé teszi, hanem irányelvként szabályozza, hogy a jogalkotók, valamint az Alaptörvény értelmezése és alkalmazása során a bírói szervek hivatkozhatnak a történeti alkotmány vívmányaira.⁶ A történeti alkotmány (alaki) értelmezésének ugyanakkor maga az Alaptörvény szabja meg a korlátokat, hiszen például mind az államforma, mind a parlamentáris, kancellária típusú rendszer az alkotmányos szabályozás része. (Ezek megváltoztatása csak az Alaptörvény módosításával lehetséges.)

Az Alkotmánybíróság alkotmányértelmezési koncepciójának irányadója a 22/2012. (V. 11.) AB határozat.⁷ A határozat az indokolásában kifejtettek alapján lehetővé teszi az 1990 utáni alkotmányértelmezés jogi kultúrájának, a modern jogállamiság elveinek, valamint a történeti alkotmány közjogi és magánjogi hagyományának akár tételes jogi együttes alkalmazását.

Az Alaptörvény lehetővé teszi az 1945 után radikálisan megszakított, felszámolt közjogi (így alkotmányjogi, közigazgatási, jogtörténeti) hagyomány újbóli beemelését a közjog értelmezésébe, alakításába.⁸ Ez tisztelés és elismerés annak a reformkor óta legalább öt nemzedék közjogi és magánjogi jogalkotói, jogdogmatikai munkájának is, amely a korábbi sok évszázad jogalkotó, jogalkalmazó és rendszerező őseinek hagyományára alapozta a szabadságot óvó és államalakító, állammegtartó hivatását.

A magyar állam 1000 és 1946 között királyság volt. Ezt a majdnem ezer év államformáját csak az 1918–19-es puccsok szakítják meg. Az ekkor létrejött Károlyi-féle népköztársaság, valamint a '19-es Tanácsköztársaság törvénytelenek voltak, mert nem a történeti alkotmány törvényes intézményei által jöttek létre, és a népszuverenitás felhatalmazásával sem bírtak. Magyarországnak⁹ – ha eltekintünk a Tanácsköztársaság „alkotmányától” – 1949-ig *történeti alkotmánya* volt, amely jogszabályokból és szokásjogból állt.

A Szent Korona az állam szimbóluma volt 1946-ig, és a hatalomgyakorlás közjogi természetét jelentette a tradicionális jogrendben (1848-ig), és az 1848-as törvények alapján a modern jogrendben is 1867 után. Ez volt minden jognak és a hatalommegosztás rendszerének, azaz a törvényes hatalom forrása. Szimbóluma és közjogi feltétele volt annak, hogy Magyarország csak alkotmányosan kormányozható. A Szent Korona a legmagasabb rendű törvényességet fejezte ki, a hatalommegosztást a hatalmi ágak kö-

zött, valamint a központi hatalom és a területi, valamint érdek-képviselési önkormányzatok között. A főhatalom a Szent Koronáé volt, amit elsődlegesen a nemzet és az uralomba bevont király gyakorolt. Ha valamely oknál fogva nincs király, akkor a nemzeté a főhatalom gyakorlásának kizárólagos joga, és a nemzet akár király nélkül, vagy köztársasági formát választva is gyakorolhatja hatalmát, elfogadva a Szent Korona alkotmányos értékeit, elveit. A törvényhozók még a szovjet nyomásra és ezért törvénytelenül elfogadásra került 1946. évi I. törvényt a köztársasági államformáról sem a múlttal való szakításként, hanem az ezeréves hagyományra alapozott demokratikus fejlődés kiteljesedéseként értelmezték. A magyar történeti hagyományban a *Szent Korona-tan* az angolszász „rule of law” (törvények uralma), valamint a német „Rechtsstaat” (jogállam) jelentőségével és hatásával bír.¹⁰ A Szent Korona tulajdonjoga az állami-közösségi vagyron meghatározott körére vonatkozó fogalomképtelenséget jelentette.¹¹

A Szent Korona-tan alapján önkényuralom esetén megszakad a törvényes hatalom, a jogfolytonosság. A Szent Korona-tan nem ismeri el törvényes rendszernek, hanem törvénytelennek (illegitim) tartja az erőszakosan megszerzett hatalmat. Így az egyeduralom bármely rendszerét, valamint az idegen katonai megszálló hatalom által létrehozott rendszereket. Ezek sértik és gátolják a Szent Korona főhatalmát (*ius Sacrae Regni Coronae*), ekként a nemzet szabadságát, a jogok gyakorlását. Ezért törvénytelen, ha a királyt nem koronázzák meg a Szent Koronával – mert ezzel elismeri hatalmának korlátozott voltát –, és a király alkotmányellenes, abszolutista hatalomgyakorlása (például 1780–90), a forradalmi puccs (például 1918–19), valamint idegen katonai megszálló hatalom (például 1849–1867, illetve ennek analógiájaként az 1944-től kezdődő idegen katonai megszállás) által létrehozott rendszerek. Ezekben az esetekben megszakad a jogfolytonosság, a törvényes hatalom. (Törvénytelenségre pedig nem lehet jogot, azaz törvényes alkotmányos rendet alapítani.) Nézetem szerint ezért nem szerették az idegen hódítók az elmúlt évszázadokban a Szent Korona-tant, és nem szeretik most sem sokan, mert világosan meghatározza, hogy mi tekinthető törvényes uralomnak. Kisebbségi puccsok, külföldi katonai megszállások által ránk erőltetett rendszerek semmiképpen sem. Most sokan azért is ágálnak ellene, mert kiderül: az 1944. március 19-én és 2011. április 25-én elfogadott Alaptörvény közötti rendszerek, nemcsak a Szent Korona-tan, hanem a modern népszuverenitás elve, de még a nemzetközi jog alapján – ezek a feltételek összhangban vannak a

tan elveivel és gyakorlatával is – se tekinthetőek vitathatatlanul törvényesen megalapozott alkotmányos rendszereknek. Azt talán még ki lehetne jelenteni, hogy az 1990. május 2. után a szabad választások önmagukban, a szokásjog alapján, legitimálták a rendszert, de éppen az AB elnöke nyilvánította ki még az 1990-es évek elején, hogy nem ismer el semmilyen szokásjogot a sajátján kívül, azt viszont senki se vitathatja. Ugyanakkor hangsúlyozni kell, hogy legtöbbször a törvénytelen, vagy törvényességükben alkotmányos hiányosságokkal terhelt rendszerekben alapozták meg a törvényes rendszerek helyreállítását, de azután a nemzet mindig kinyilváníthatta akaratát. Így történt a középkor évszázadaiban (például 1440-ben, 1458–64-ben is), de 1865–67-ben, 1919 augusztusa és 1920 januárja között is, de ez nem történt meg egyértelműen az 1989–90-es alkotmányos változások népszuverenitás általi közvetlen jóváhagyásával. Megjegyzendő, hogy a nemzet először (bár közvetve) csak az Alaptörvény demokratikus elfogadásával fogadta el a népszuverenitás szabad gyakorlásával a köztársasági államformát is. 1918-ban, 1919-ben, 1946-ban és 1989–90-ben erre nem volt mód, mert az akkori rendszer- és államformát váltók ezt csupán kinyilvánították, „kikiáltották” a köztársasági államformát, és a nemzettől meg nem kérdezett adottságként kezelték.

A jogfolytonosság helyreállítása törvénytelen rendszerből újból törvényes rendszer megalkotását jelenti, a Szent Korona-tan alapelvei szerint (anyagi jogfolytonosság), ahol a Szent Koronáé a főhatalom, és a nemzet a hatalom elsődleges gyakorlója, az alkotmányos intézmények által (alaki jogfolytonosság).¹² Az Alaptörvény nézetem szerint tartalmazza az anyagi jogfolytonosság elveit, a köztársasági államforma pedig a részleges – ha elfogadjuk, hogy a nép- vagy nemzetszuverenitás érvényesült 2011-ben – alaki jogfolytonosság helyreállítását jelenti. (Nyilvánvaló az is, hogy a Szent Korona-tan teljes alaki jogfolytonosságának helyreállítása a királyság helyreállítását jelentené a valóban szakrális személyiséggel bíró király Szent Koronával történő megkoronázásával.) A történeti alkotmány az Alaptörvény – természetjogi alapokon nyugvó nemzeti szuverenitás elvének és a nemzeti vagyont védő jogállami alkotmányos rendszerének – jogfolytonos elődjének tekinthető.

**A történeti alkotmány az
Alaptörvény... jogfolytonos
elődjének tekinthető.**

Ezzel ellentétben az 1949. évi XX. törvény az 1936-os szovjet alkotmányt tekintette elvi alapnak. Kifejezte a történeti magyar állam közjogával, hagyományával és szimbolikájával, tulajdonképpen az ezeréves magyar államisággal való teljes szakítás politikai és jogalkotói célját. Politikai és alkotmányos előzményeként, mint írtam, a Tanácsköztársaságot tekintette. Az 1989. évi XXXI. törvény formailag alkotmánymódosító törvény, amely ugyan megfelel az alkotmányosság jogállami feltételeinek, de az idegen katonai megszállás és a diktatúra rendszerével tartotta az (alaki) jogfolytonosságot. A diktatúra utolsó országgyűlése által elfogadott alkotmányt a helyreállított népszuverenitás alapján sem országgyűlés, sem népszavazás nem erősítette meg 2011-ig. Az így kialakult „legitimációs” és „demokratikus deficit” megkívánta a helyreállt népszuverenitás alapján történő teljes körű alkotmányozást. Magát az alkotmányt is ideiglenesnek nevezte. A korábbi rendszerrel fenntartott jogfolytonosságból következően nem tekintette semmisnek a diktatúra „alkotmányos” következményeit. Elfogadta, azaz törvényesnek ismerte el például az államosítást, a megindult privatizációt, az államadósságot és az állam által elkövetett bűncselekmények elévülését.¹³ Sajnos érthető, hogy az elmúlt hetven év alkotmányjogászainak döntő többsége, magáénak vallva az alkotmányjogilag általuk megformált rendszereket – tisztelet a kivételnek –, nem lelkesedik túlságosan az új alkotmányos irányért. Számukra az az álláspont elfogadható csak, hogy az Alaptörvény valójában nem hozott semmi újat, csak az 1946 óta létrejött rendszerek örökségét erősíti meg és folytatja. Ha attól valamiben esetleg mégis eltérne, azt úgy kell kezelni, mintha nem is létezne. Ezért a jelenlegi alkotmányjog-oktatásban és tudományos érvelésekben is ez a szemlélet a meghatározó, a szakfolyóiratokban is általában ez a még mindig követendő és egyedül elfogadható irány.

AZ ALAPVETÉS – A MAGYAR ÁLLAM ALAPJAI ÉS CÉLJAI

A Nemzeti hitvallást az Alapvetés rész követi, amely hazánkra, Magyarországra mint államra vonatkozó alapvető rendelkezéseket, az alapértékeket és alkotmányos alapelveket, államcélokat, valamint az Alaptörvényre és az egyéb jogszabályokra vonatkozó alapvető rendelkezéseket tartalmazza.¹⁴ Megszabja, hogy a népszuverenitás által elfogadott törvényes demokratikus magyar alkotmányos államot mely alapokra kívánja helyezni.

Először jelenik meg alaptörvényi szinten a hatalommegosztás, valamint az állami erőszak-monopólium elvének rögzítése, az állampolgár-

ság keletkeztetése, a magyar nyelv védelme, nemzeti és állami ünnepeink, a gyermekvállalás támogatása, az értékteremtő munkára alapuló gazdaság deklarációja, a kiegyensúlyozott, átlátható és fenntartható költségvetési gazdálkodás, valamint az egészséges környezet fenntartásának, megőrzésének elve. Az Alapvetés rész A-tól U pontig, 20 pontban sorolja fel Magyarországot, a magyar állam alapjait és céljait.

Az „A” cikk. Az Alaptörvény alapján a *magyar állam neve* – mind a hazai használat során, mind a külkapcsolatokban – Magyarország. Az érzelmi kötődésen túl ez is kifejezi a magyar állam folytonosságát államformától függetlenül.

A „B” cikk meghatározza azokat az *alkotmányos alapelveket*, amelyek rendezőelvként szolgálnak mind az alapjogi, mind az államszervezeti rész tekintetében. Így az állam szuverenitásának külső oldalát megtestesítő *függetlenség, a demokrácia*, valamint a *jogállamiság*. Magyarország államformája *köztársaság*. A *hatalom forrása a nép*, amely hatalmát elsősorban választott képviselői, az Országgyűlés tagjain keresztül gyakorolja. Kivételesen sor kerülhet a közvetlen hatalomgyakorlásra, amelynek formája az Alaptörvényben szabályozott országos népszavazás intézménye.

A „C” cikk alapján alkotmányos alapelv a *hatalommegosztás*. Ez az elv egyszerre jelenti a korlátlan hatalom kizártságát, a hatalmi ágak elválasztását, egyensúlyát és együttműködésének kötelezettségét. Az alkotmányos állam védelmének utolsó garanciája, végső eszköze az ellenállást biztosító rendelkezés, amely a demokrácia védelmét, a hatalomkoncentráció megakadályozásának szükségességét fogalmazza meg, egyszerre alkotmányos tilalomként és kötelezettségként. Ugyanakkor fő szabály szerint kizárólag az állami szervek jogosultak kényszerrel alkalmazni.

A „D” cikk kinyilvánítja, hogy Magyarország a *magyar nemzetet egységessnek tekinti* – éljenek tagjai bárhol a világon –, és a határain kívül élő magyarok sorsáért ezen alapeszmétől vezérelve felelősséget vállal. Ez a felelősség cselekvő felelősség: Magyarország kötelezettséget vállal arra, hogy a határain kívül élő magyarok közösségeinek fennmaradását és fejlődését elősegíti, támogatja magyarságuk megőrzésére irányuló törekvéseiket, előmozdítja egymással és a hazával való kapcsolattartásukat és együttműködésüket.

Az „E” cikk alapján alkotmányos alapelv, hogy Magyarország közreműködik az európai népek szabadságának, jólétének és biztonságának kiteljesedését szolgáló *európai egység* megteremtésében, és neve-

sítve is utal az Európai Unióra. Az Európai Unió nemzetközi szerződésen alapuló jogrenddel rendelkezik. Az Európai Unió keretein belül történő hatáskörgyakorlásra az Alaptörvény kifejezett felhatalmazást ad.

Az „F” cikk az *állam területi tagozódásáról* szól. A történelmi hagyományoknak megfelelően ez kétszintű: az állam területe a fővárosból, városokból és községekből áll, a több várost és községet magában foglaló területi egység pedig a megye. A területi tagozódás alapozza meg a helyi közhatalom gyakorlásának, azaz az önkormányzatiság szintjeit. Eligázításul szolgál a bírósági és közigazgatási szervezet kialakításához, de nem zárja ki, hogy a jogalkotó eltérő szinteket állapítson meg.

A „G” cikk a *magyar állampolgárság* megszerzéséről szól. Az állampolgárság testesíti meg az állam és a polgárok közötti legszorosabb viszonyt, amely jogviszony kölcsönös jogokat és kötelezettségeket fejez ki. Magyarország védelmezi állampolgárait. A védelem kiterjed arra is, hogy a születéssel keletkezett és a jogszerűen szerzett magyar állampolgárságától senkit sem lehet megfosztani. Az állampolgárság megszerzésének fő szabálya a vérségi elv, a magyar állampolgár gyermeke születésével magyar állampolgár lesz.

A „H” cikk alapján Magyarország *hivatalos nyelve* a magyar. Mivel a magyar nyelv és jelnyelv nemzeti összetartozásunk elsődleges kifejezője és kultúránk része, ezért különös védelem illeti meg. A magyar nyelv kiemelt védelme mellett Magyarország tiszteletben tartja az itt élő nemzetiségek nyelvét, azok hivatalos használatát is. (Ezek: a bolgár, a görög, a horvát, a lengyel, a német, az örmény, a roma-cigány, a román, a rutén, a szerb, a szlovák, a szlovén és az ukrán.)

Az „I” cikk a magyar államiság szempontjából két legfontosabb jelképet, *Magyarország címerét és zászlóját írja le, és tartalmazza képi megjelenítését is.* „(1) Magyarország címere hegyes talpú, hasított pajzs. Első mezeje vörössel és ezüsttel hétszer vágott. Második, vörös mezejében zöld hármashalonnak arany koronás kiemelkedő középső részén ezüst kettős kereszt. A pajzson a magyar Szent Korona nyugszik. (2) Magyarország zászlaja három, egyenlő szélességű, sorrendben felülről piros, fehér, zöld színű, vízszintes sávból áll, amelyben a piros szín az erő, a fehér szín a hűség, a zöld szín a remény jelképe.” E jelképek nemcsak a magyar államiság, hanem a magyar nemzet szimbólumaként is használatosak, az állami szuverenitás és függetlenség mellett a nemzethez mint közösséghez tartozás kifejezői is. Az Alaptörvény *meghatározza Magyarország himnuszát*: Kölcsey Ferenc *Himnusz* című költeménye Erkel Ferenc zenéjével.

A „J” cikk alaptörvényi szinten rögzíti Magyarország nemzeti ünnepeit, amely a történelmi tudat ápolása mellett a nemzeti összetartozás kifejezését is szolgálja. Ekként március 15-ét, augusztus 20-át és október 23-át. Az Alaptörvény augusztus 20-át hivatalos állami ünneppé nyilvánítja.

A „K” cikk alapján Magyarország hivatalos pénzneme a forint. A nemzeti valuta alkotmányos szabályozása a címerrel, a himnusszal, a nemzeti ünnepekkel együtt, az ország belső és külső szuverenitásának kifejezése, megerősítése.

Az „L” cikk alapján az Alaptörvény a természetjogi felfogást követve, a férfi és nő közötti, önkéntes elhatározáson alapuló érzelmi és gazdasági életközösségeket tekinti házasságnak, és e mellett kötelezi el magát. A családi kapcsolat alapjaként a házasságot, illetve a szülő-gyermek viszonyt állítva is a természetjogra alapozott értékrendet védi.

A házasságot és a családot a nemzet fennmaradása alapjának tekinti. Ezek védelme mellett elkötelezi magát a gyermekvállalás támogatása mellett is. A családok védelmét sarkalatos törvény szabályozza. A gyermekek és a gyermekvállalás alkotmányjogi védelme, a családon belüli kölcsönös gondoskodás szempontja az Alaptörvény egészét jellemzi. A Szabadság és felelősség fejezet II. cikke alapján a „magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg”. A törvényhozó szándéka alapján a magzati élet védelmének új korszakát indíthatja el.

Az „M” cikk hangsúlyosan megjeleníti, hogy a gazdaság két alapértéken: az értékteremtő munkán és a vállalkozás szabadságán alapszik, amelyek egymást erősítve és feltételezve járulnak hozzá Magyarországhoz, a nemzet felemelkedéséhez. Az Alaptörvény szerint Magyarország biztosítja a tisztességes gazdasági verseny feltételeit, fellép az erőfölénnyel való visszaéléssel szemben, és védi a fogyasztók jogait, ezzel a versenynek a közjó általi ésszerű korlátozását rögzíti.

Az „N” cikk alapján „Magyarország a kiegyensúlyozott, átlátható és fenntartható költségvetési gazdálkodás elvét érvényesíti”. Ennek alaptörvényi szintű szabályozása azért szükséges, mert az alapvető jogok érvényesülése, az állam hatékony és demokratikus működése, az országban élő személyek és szervezetek biztonsága megfelelőképpen csak akkor garantálható, ha az állam társadalmi és gazdasági egyensúlyát komoly államháztartási problémák nem veszélyeztetik.

Az „O” cikk alapján: „Mindenki felelős önmagáért, képességei és lehetőségei szerint köteles az állami és közösségi feladatok ellátásához

hozzájárulni.” Az állam nem mindenható, feladatait csak a polgárokkal karöltve, közreműködésükkel tudja ellátni. Nem képes és nem is törekedhet helyettük egyéni, családi és közösségi boldogulásuk előmozdítására. Az Alaptörvény ezt a viszonyt határozza meg azzal, hogy egyrészt rögzíti a természetjogi jogfilozófia alapján, hogy mindenki – aki belátási

**Az állam nem mindenható,
feladatait csak a polgárokkal
karöltve, közreműködésükkel
tudja ellátni.**

képességének birtokában van – felelős önmagáért, másrészt hogy köteles az állami és közösségi feladatok ellátásában részt venni, ahhoz hozzájárulni.

A „P” cikk deklarálja, hogy Magyarország védi és fenntartja az *egészséges környezetet*. Ezzel az Alap-

törvényben új elemként megjelenik a fenntarthatóság követelménye, ami az állam és a gazdaság részére irányt szab a környezeti értékekkel való felelős bánásmódhoz. A cikkely külön *kiemeli a sajátos magyar környezeti értékeket és a magyar kultúra értékeit*, amelyek oltalmazását mindenki kötelezettségévé teszi a jövő nemzedékek számára való megőrzés érdekében.

A „Q” cikk alapelveként fogalmazza meg Magyarország törekvését *a világ valamennyi népével és országával való együttműködésre* a béke és biztonság megteremtéséért és megőrzéséért, valamint az emberiség fenntartható fejlődése érdekében. Az Alaptörvény *a nemzetközi jogi kötelezettségek* jóhízemű teljesítésének érdekében előírja a Magyarországra kötelező nemzetközi jogi szabályok és a magyar jog közötti összhang biztosításának kötelezettségét. Az Európai Unió joga kívül esik a „Q” cikk hatókörén, és az „E” cikk keretein belül értelmezhető.

Az „R” cikk az Alaptörvényt *a jogrendszer alapjaként* határozza meg. Az Alaptörvény a jogrendszer csúcsán helyezkedik el, minden más jogszabály az Alaptörvényből ered, és azzal nem lehet ellentétes. Az „R” cikk mindenki köteletségéként írja elő az Alaptörvény és a jogszabályok megtartását. Az Alaptörvény irányt mutat értelmezői számára: *az Alaptörvény rendelkezéseit csak azok céljával, a Nemzeti hitvallással és történeti alkotmányunk vívmányaival összhangban kell értelmezni*. A történeti alkotmány vívmányainak értelmezését a jogalkalmazás és jogszabályalkotás fogja kialakítani a történelmi múlttal összhangban.

Az „S” cikk célja, hogy megteremtse az Alaptörvény stabilitását. Ezért az Alaptörvényre nézve a törvények megalkotásához képest szigorúbb

feltételt állapít meg: az Alaptörvény elfogadásához és módosításához az országgyűlési képviselők kétharmadának a szavazata szükséges.

A cikk meghatározza az *Alaptörvény elfogadásának vagy annak módosítása* aláírására és kihirdetésére, valamint az Alkotmánybíróság előtti eljárási okokra hivatkozható megtámadhatóságára vonatkozó eljárási szabályokat.

A „T” cikk. Az Alaptörvény a *jogalkotásra vonatkozó általános szabályokat* egy helyen, az Alapvetés részben határozza meg. A cikk kifejezetten *felsorolja a jogszabályokat*: „Jogszabály a törvény, a kormányrendelet, a miniszterelnöki rendelet, a miniszteri rendelet, a Magyar Nemzeti Bank elnökének rendelete, az önálló szabályozó szerv vezetőjének rendelete és az önkormányzati rendelet. Jogszabály továbbá a Honvédelmi Tanács rendkívüli állapot idején és a köztársasági elnök szükségállapot idején kiadott rendelete.” Nem külön jogforrás, hanem egy speciális törvény-típus a sarkalatos törvény, amelyet a jelen lévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazatával lehet elfogadni.

Az „U” cikk megállapítja, hogy „a nemzet akaratából létrehozott, a jog uralmán alapuló állami berendezkedés és a megelőző kommunista diktatúra összeegyeztethetetlenek”. A kommunista alkotmány érvénytelenségéből következően, a társadalom igazságérzetét szolgálva *felsorolja az elévülhetetlen bűncselekményeket, és megállapítja azok feltárásának kötelességét*.

A demokratikus rendszer jövőbeni stabilitása függ attól, hogy a jogalkotók és a jogalkalmazók az Alaptörvényt nem csupán egy papírnak tekintik, fittyet hányva a tisztességre, az igazságosságra, hanem komolyan veszik és betartják azt, szakítva a korábbi relativista, antagonistista, kisebbségi és külföldi érdekeket kiszolgáló gyakorlattal. Ennek alapvető feltétele, ha az (egyetemi) alkotmányjog-oktatásban is szakítanak azzal az uralkodó szemlélettel, hogy ami az Alaptörvényben a szellemiséget és a jogfolytonosságot tekintve eltér az előző alkotmánytól, azt jogilag nem kell relevánsnak tekinteni. Ha nem ezt tennék, akkor erre a rendszerre is igaz lesz, hogy bár nem homokra építi a házat, de a legfontosabb szegletkőt mégis elveti. Áttekintve azt, hogy mi mindent veszítettünk el fokozatosan és drámaian az elmúlt 500 évben, különösen az elmúlt száz esztendőben, rájöhettünk, hogy immár a magyar államiság léte, fennmaradása a tét. Fel kell ismerni a hazai gazdasági-pénzügyi, politikai, szellemi világot és a közvetítő intézményeket uralóknak is, bárhogy kötődnek vagy nem kötődnek a magyar nemzethez és az államhoz, az ő jó sorsuk, anyagi jólétük is addig tart, amíg a magyar államiság ezt lehetővé teszi. Az Alaptörvény erre a szolidaritásra alapozott új rend kialakítására megnyitja a lehetőséget.

JEGYZETEK

- ¹ Az 1949-es alkotmány érvénytelenségével a Velencei Bizottság is foglalkozott, és arra a megállapításra jutott, hogy mindez pusztán politikai kijelentésként értékelendő. (Különösen: CDL [2011] 032, §§ 36–38. o.) Trócsányi László: *Alaptanok*. In: Bevezetés az alkotmányjogba. Az Alaptörvény és Magyarország alkotmányos intézményei. Szerk. Trócsányi László, Schanda Balázs, HVG-ORAC, Budapest, 2012, 58. o.
- ² Az Átmeneti rendelkezések megerősítik a kommunista bűncselekmények elévülhetetlenségét, és annak büntethetetlenségének okát az 1949-es alkotmány 1989 utáni jogfolytonosságában látja, amellyel az Átmeneti rendelkezések alapján szakítottunk. Az Átmeneti rendelkezések vonatkozó részeit AB határozat megsemmisítette (45/2012. [XII. 29.] AB határozat. Magyarország átmeneti rendelkezései egyes cikkeinek alaptörvény-ellenességéről és megsemmisítéséről), de „Magyarország Alaptörvényének negyedik módosítása, 2013. március 25.” az Alapvetés U) cikként az Alaptörvény részévé tette.
- ³ Bevezetés az alkotmányjogba, i. m. 50. o; Varga Csaba: *Jogállami? Átmenetünk?* Kráter, Budapest, 2007, 32–111., 205–213. o.
- ⁴ Bevezetés az alkotmányjogba, i. m. 51–52. o.
- ⁵ Kecskés Pál: *Természetjog*. In: *Natura Iuris*. Szerk. Szabó Miklós, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2002; Russell Kirk: *The Conservative Constitution*. Regnery Gateway, Washington D. C., 1990.
- ⁶ A jogállamiság jövőbeni értelmezésének sarokpontja, hogy miként viszonyul, illetve viszonyulhat az AB a korábbi alkotmányértelmezési gyakorlatához, az Alaptörvény tükrében. Az Alkotmánybíróság megalakulása óta az általa értelmezett „láthatatlan alkotmány” keretei között, esetenként kiterjesztő jellegű alkotmányfejlesztő, -magyarázó tevékenységet töltött be. (Lásd: Bevezetés az alkotmányjogba, i. m. 50. o; Varga, i. m. 32–111., 205–213. o.) Az Alaptörvény ugyanakkor meghatározza, hogy a jogrendszer alapja az Alaptörvényen túl a Nemzeti hitvallás, valamint a történeti alkotmány vívmányai. Az AB tehát a történeti alkotmány vívmányait értelmező korlátozott koncepciót követve magyarázhatja úgy, mint a közjogi kultúra része. Ebben az esetben a történeti alkotmány kevésbé tekinthető a jogforrások és az önálló jogi megoldások katalógusaként. A másik koncepció alapján a történeti alkotmányt a tételes jogi bővítés iránymutatójaként is lehet tekinteni (Lásd: Rixer Ádám: *A történeti alkotmányunk helye mai jogunkban*. Lőrincz Lajos Közjogi Kutatóműhely, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2012, 75–85. o.), mind a modern-polgári korszak kúriai joggyakorlatát, mind a közjogi irodalmat és szabályozást. Az előbbire a bírói kezdeményezés egyedi normakontroll-

eljárás mellett az AB új jogköre, az egyedi ügyekben hozott bírói döntés Alaptörvénybe ütközésének vizsgálata is lehetőséget nyújt. Felmerült annak a lehetősége is, hogy a történeti alkotmány nem más, mint a „láthatatlan alkotmány” (Lásd: Csink Lóránt – Fröhlich Johanna: *Egy alkotmány margójára. Alkotmányelméleti és értelmezési kérdések az Alaptörvényről*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2012, 121–131. o.), ami azt jelentené, hogy az Alaptörvény jogszemlélete és értékszemlélete nem változott a provizórikus alkotmányhoz képest. Ezt cáfolja a törvényhozó szándéka, továbbá e szemlélet elfogadásával az Alaptörvényt az AB-nak szelektív módon kellene értelmeznie. Ugyanakkor irányadó az is, hogy az Alaptörvény számos korábbi AB határozatot, elvet az alkotmányos szabályozás részévé tette. Például a „szükségességi-arányossági” teszt, a köztársasági elnök kinevezési és kitüntetésadományozó jogköre, a házasság fogalmának és védelmének megerősített védelme. Az Alaptörvény negyedik módosításának 19. cikk (2) bekezdése alapján „Az Alaptörvény hatálybalépése előtt meghozott alkotmánybírói határozatok hatályukat veszítik.” A törvényhozó kifejezte, hogy az Alkotmánybíróság az Alaptörvény és nem az ideiglenes alkotmányra alapozott jogértelmezés jogfolytonosságán hozza határozatait. Az AB [a II/648/2013. határozatában] megerősíti az Alaptörvény negyedik módosításának közjogi érvényességét.

⁷ Ez alapján az AB „az újabb ügyekben felhasználhatja azokat az érveket, amelyeket az Alaptörvény hatálybalépése előtt hozott korábbi határozata... tartalmazott, feltéve, hogy az Alaptörvény konkrét – az előző Alkotmányban foglaltakkal azonos vagy hasonló tartalmú – rendelkezési és értelmezési szabálya alapján ez lehetséges.” 22/2012. (V. 11.) AB határozat. Indokolás (74), (75), (80).

⁸ Varga Csaba: *Válaszúton, húsz év múltán*. Kráter Kiadó, Budapest, 2011, 221–252. o.

⁹ Tóth Zoltán József: *A központi állami szervek rendszere. A magyar alkotmányfejlődés*. In: Közigazgatási szakvizsga. Általános közigazgatási ismeretek, I. modul. Nemzeti Közszerkeleti Egyetem, Budapest, 2013, 16–17. o. [http://vtki.uni-nke.hu/downloads/szv/Tankonyvek2013/print/altalanos_kozigazgatasi_ismeretek_I-modul_a%20kozponti_allami_rendszere_print\(2013\).pdf](http://vtki.uni-nke.hu/downloads/szv/Tankonyvek2013/print/altalanos_kozigazgatasi_ismeretek_I-modul_a%20kozponti_allami_rendszere_print(2013).pdf)

¹⁰ Zétényi Zsolt: *A Szent Korona vonzásában. Magyaroknak lenni*. Kairosz, Budapest, 2011. 58–59., 90–92. o.

¹¹ Tóth Zoltán József: *A Szent Korona-tanról ma. Ma?* In: Történelmi tradíciók és az új Alkotmány. Szerk. Téglási András, Országgyűlés Alkotmányügyi, Igazságügyi és Ügyrendi Bizottsága, Budapest, 2011, 162–169. o.

¹² Tóth Zoltán József: *A Szent Korona és a Szentkorona-tan*. In: A magyar Szent Korona és a Szent Korona-tan az ezredfordulón. Szerk. Tóth Zoltán József, Szent István Társulat, Budapest, 1999, 320–321. o.

- ¹³ 1990-től az Alkotmánybíróság alkotmányértelmezésének meghatározó elvi alapja az ún. „láthatatlan alkotmány”. A láthatatlan alkotmány koncepciója nem ismeri el a történeti alkotmányt és annak hagyományát. Az Alkotmánybíróság az alkotmány rendelkezéseit is az általa elfogadott jogfilozófiai elvek alapján értelmezett norma értéktartalmával, kiterjesztő módon magyarázza. (Például: a 23/1990. [X. 31.], a halálbüntetés eltörléséről szóló AB határozathoz írt párhuzamos vélemény. Lásd: 23/1990. [X. 31.] AB határozat a halálbüntetés eltörléséről. Trócsányi: Alaptanok, i. m. 23. o.) Magyarország új Alaptörvényét az Országgyűlés 2011. április 18-án fogadta el, április 25-én hirdették ki, és 2012. január elsején lépett hatályba. Az Alaptörvény hatálybalépése előtt az Országgyűlés „Magyarország első, a jogállam követelményei szerint elfogadott Alaptörvényének érvényesülésének érdekében” elfogadta „Magyarország Alaptörvényének átmeneti rendelkezései (2011. december 31.) a kommunista diktatúrából a demokráciába való átmenetről” szóló törvényt. A jogi norma a magyar Alaptörvény első módosítása (2012. június 18.) alapján is az Alaptörvény részét képezi. A szabályozás címe az 1944-től 1990-ig tartó törvénytelen helyzet, majd az azt követő, 2012-ig tartó provizorikus, ideiglenes alkotmányos helyzet lezárásának célját fejezi ki. Az Átmeneti rendelkezések meghatározták, hogy az 1990-től tartó átmeneti alkotmányos időszak lezárásaként mit tekint törvénytelennek az 1944/45 és 1990 közötti időszakból.
- ¹⁴ Az 1.3. fejezet kiinduló forrása a Magyarország Alaptörvényéhez fűzött országgyűlési indokolás.

TOVÁBBI FELHASZNÁLT IRODALOM

- Ablonczy Bálint: *Az alkotmány nyomában. Beszélgetések Szájer Józseffel és Gulyás Gergellyel.* Elektromédia, 2011.
- Alkotmányozás Magyarországon és máshol.* Szerk.: Jakab András, Körösi András, MTA TK Politikatudományi Intézet, Budapest, 2012.
- Alkotmánytan I.* Szerk.: Kukorelli István, Osiris, Budapest, 2007.
- Állam és közösség. Válogatott közjogi tanulmányok Magyarország Alaptörvénye tiszteletére.* Szerk.: Rixer Ádám, Lőrincz Lajos Közjogi Kutatóműhely, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2012.
- Béli Gábor: *Magyar jogtörténet. A tradicionális jog.* Dialog Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 1999.
- Horváth Attila: *A magyar magánjog történetének alapjai.* Gondolat Kiadó, Budapest, 2006.
- Jakab András: *Az új Alaptörvény keletkezése és gyakorlati következményei.* HVG-ORAC, Budapest, 2011.
- Kardos József: *A Szent Korona-tan és a legitimizmus.* Gondolat Kiadó, Budapest, 2012.

- Kocsis István: *A Szentkorona-tan története*. Püski, Budapest, 1995.
- Máthé Gábor: *A Szent Korona-eszme parafrázis. Eckhart Ferenc emlékkönyv*. Szerk. Mezey Barna, Jogtörténeti értekezések, Gondolat Kiadó, Budapest, 2004.
- Szabó József: *A jogbölcselet vonzásában*. In: Válogatott tanulmányok. Szerk.: Szabadfalvy József, Bíbor Kiadó, Miskolc, 1999.
- Szabó József: *Ki a káoszból, vissza Európába*. Kairosz, Budapest, 1993.
- The Basic Law of Hungary. A First Commentary*. Ed.: Lóránt Csink, Balázs Schanda, András Varga Zs., Clarus Press – National Institute of Public Administration, Ireland, 2012.
- Történelmi tradíciók és az új Alkotmány*. Tanulmánykötet. Szerk.: Téglási András, Országgyűlés Alkotmányügyi, Igazságügyi és Ügyrendi Bizottsága, Budapest, 2011.
- Tóth Zoltán József: *Magyar közjogi hagyományok és nemzeti tudat a 19. század végétől napjainkig*. Szent István Társulat, Budapest, 2008.
- Tóth Zoltán József: *Megmaradásunk alkotmánya*. Hunidea, Budapest, 2007.
- Tóth Zoltán József: *Vihar előtt – válaszüton*. Két Hollós, Budapest, 2011.
- Zétényi Zsolt: *A Szentkorona-eszme mai értelme*. Püski, Budapest, 1997.
- Zétényi Zsolt: *A történeti alkotmány. Magyarország ősi alkotmánya*. Magyarországért Egyesület, Budapest, 2009.
- Zlinszky János: *A Szentkorona-eszme mai értelme*. In: A magyar Szent Korona és Szentkorona-tan az ezredfordulón. Szerk. Tóth Zoltán József, Szent István Társulat, Budapest, 1999.
- Zlinszky János: *Történeti alkotmányunk fejlődése I*. Magyar Szemle, Új folyam, XI. 3–4. szám, 2002. április.

JOGSZABÁLYOK

- Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) és indoklása.
- Magyarország Alaptörvényének átmeneti rendelkezései (2011. december 31.)
- Magyarország Alaptörvényének első módosítása (2012. június 18.)
- Magyarország Alaptörvényének negyedik módosítása (2013. március 25.)
1949. évi XX. tv. A Magyar Köztársaság Alkotmánya.
- II/648/2013. (V. 21.) határozat Magyarország Alaptörvényének negyedik módosításának közjogi érvénytelensége miatti alaptörvény-ellenességének megállapítása és megsemmisítésére irányuló indítvány elutasításáról.
- 45/2012. (XII. 29.) AB határozat Magyarország átmeneti rendelkezései egyes cikkeinek alaptörvény-ellenességéről és megsemmisítéséről.
- 22/2012. (V. 11.) AB határozat az Alaptörvény E) cikk (2) és (4) bekezdése értelmezéséről.